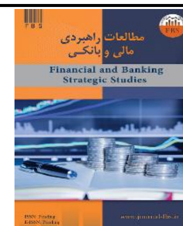
E-ISSN: 2981-1589 | P-ISSN: 2981-1570

Financial and Banking Strategic Studies

www.journal-fbs.com

Fin. Bank. Stra. Stud. Vol. 2, No. 3 (2024) 177–186.

Paper Type: Original Article

COVID-19 Pandemic and Finance: Investigating Study Opportunities in Iran

Younes Nobakht*

Department of Finance and Accounting, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Selcuk University, Konya, Turkey; younes.nobakht@selcuk.edu.tr.

Citation:

Nobakht, Y. (2024). COVID-19 pandemic and finance: investigating study opportunities in Iran. *Financial and banking strategic studies*, 2(3), 177-186.

Received: 19/07/2024 Reviewed: 17/08/2024 Revised: 13/09/2024 Accepted: 10/10/2024

Abstract

Purpose: Investigating the study opportunities in the finance field of the COVID-19 pandemic, both in terms of trying to provide information to the managers and planners of this field and discovering, identifying, and introducing new finance topics for researchers, is of particular importance. The purpose of this article is to investigate the study opportunities created in the financial field of the COVID-19 pandemic in Iran.

Methodology: This applied study was done based on the content analysis method and exploratory approach. Content analysis is one of the main methods of studying and reviewing scientific and research texts.

Findings: The findings of the research show that, despite the existence of many and diverse study opportunities in the finance field of the COVID-19 pandemic, with the passage of nearly five years since the beginning of this pandemic, the number of articles published by Iranian researchers in this area has been very small.

Originality/Value: By identifying and introducing new research topics, this research has provided new evidence and insights for researchers to advance research related to the finance field of the COVID-19 pandemic in Iran. In addition to this article, it has drawn the major research gaps as well as the direction of future research in finance issues related to the COVID-19 pandemic in Iran in a way that can be used in policy making and research planning in this field. It is used to help the development of finance literature in Iran.

Keywords: COVID-19, Islamic finance, Corporate finance, Investment, Financial markets and institutionsm, Risk management, Real estate.

Corresponding Author: younes.nobakht@selcuk.edu.tr

10.22105/fbs.2024.486679.1119

مطالعات راهبردی مالی و بانکی

دوره ۲، شماره (۳)، (۱۴۰۳)، ۱۸۶-۱۷۷

www.journal-fbs.com

نوع مقاله: پژوهشی

همه‌گیری کووید-۱۹ و مالی: بررسی فرصت‌های مطالعاتی در ایران

یونس نوبخت*

گروه مالی و حسابداری، دانشکده اقتصاد و علوم اداری، دانشگاه سلجوق، قونیه، ترکیه.

چکیده

هدف: بررسی فرصت‌های مطالعاتی هم از نظر تلاش در جهت ارایه اطلاعات به مدیران و برنامه‌ریزان و هم از نظر شناسایی و معرفی موضوعات جدید پژوهشی برای پژوهشگران، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. هدف این مقاله بررسی فرصت‌های مطالعاتی ایجادشده در حوزه مالی همه‌گیری کووید-۱۹ در ایران می‌باشد.

روش‌شناسی پژوهش: پژوهش از نوع کاربردی بوده و با استفاده از روش تحلیل محتوا و رویکرد اکتشافی انجام گرفته است. تحلیل محتوا از روش‌های عمده مطالعه و بررسی متون علمی و پژوهشی می‌باشد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، علی‌رغم وجود فرصت‌های مطالعاتی بسیار زیاد و متنوع در حوزه مالی همه‌گیری ویروس کرونا، با گذشت نزدیک به پنج از آغاز این همه‌گیری تعداد مقالات منتشرشده توسط پژوهشگران ایرانی در این حوزه بسیار اندک بوده است.

اصالت/ارزش افزوده علمی: این مقاله با شناسایی و معرفی موضوعات جدید پژوهشی، شواهد و بینش‌های جدیدی را برای پژوهشگران به‌منظور پیشبرد پژوهش‌های مرتبط با حوزه مالی همه‌گیری کووید-۱۹ در ایران ارایه داده است. علاوه بر این، مقاله شکاف‌های عمده پژوهشی و همچنین جهت‌گیری تحقیقات آتی در موضوعات مالی مرتبط با همه‌گیری ویروس کرونا را در ایران نیز به‌نوعی ترسیم نموده است که می‌تواند در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی پژوهشی در این حوزه مورداستفاده قرار گرفته به توسعه ادبیات مالی در ایران کمک نماید.

کلیدواژه‌ها: کووید-۱۹، مالی اسلامی، مالی شرکتی، سرمایه‌گذاری، بازارها و نهادهای مالی، مدیریت ریسک، مستغلات.

۱- مقدمه

جوامع بشری از گذشته تاکنون تحت تاثیر همه‌گیری بیماری‌های متعددی بوده‌اند. بیماری‌های شناخته‌شده‌ای مانند طاعون سیاه (۱۳۴۷)، کوکولیزتلی (۱۵۴۵)، طاعون لندن (۱۶۶۵)، طاعون مارسی (۱۷۲۰)، طاعون روسی (۱۷۷۰)، تب زرد فیلادلفیا (۱۷۹۳)، وبا (۱۸۱۷)، آنفلوآنزا (۱۸۸۹)، آنفلوآنزای اسپانیایی (۱۹۱۸)، آنفلوآنزای آسیایی (۱۹۵۷)، سارس (۲۰۰۳)، آنفلوآنزای خوکی (۲۰۰۹)، ابولا (۲۰۱۴) و زیکا (۲۰۱۵) که هریک صدها بلکه هزاران انسان را به کام مرگ فرستاده‌اند [1]؛ اما همه‌گیری ویروس کرونا (کووید-۱۹) در مقایسه با بسیاری از این بیماری‌ها هم از نظر میزان ابتلا و مرگ‌ومیر و هم از نظر میزان اثرگذاری اقتصادی، تاثیرات بسیار متفاوت و گسترده‌ای بر مناطق مختلف جهان داشته است. این همه‌گیری را می‌توان سومین بحران بزرگی دانست که در دو دهه اول این قرن به اقتصاد جهانی وارد شده است. اول، حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، سپس بحران مالی ۲۰۰۸ و اکنون همه‌گیری کووید-۱۹ [2].

منشا بحران سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۸ با بحران کنونی بسیار متفاوت است. برخلاف این بحران‌ها که منشا امنیتی و مالی داشتند، بحران کووید-۱۹ یک بحران بهداشتی است که هم‌زمان بازارهای مالی و واقعی را تحت تاثیر قرار داده است. سرریزهای مالی این بحران به‌نوبه خود اثرات انسانی و

اقتصادی آن را در یک مارپیچ باطل بدتر کرده است [3]. درهرحال، هر یک از این بحران‌ها اقتصاد جهانی به‌ویژه سیستم‌های مالی کشورها را با چالش‌های مختلفی روبرو کرده‌اند که احتمالا بحران کووید-۱۹ بدترین آن‌ها است [2].

تاثیرگذاری این بیماری بر اقتصاد جهانی با تعطیلی کارخانه‌ها و مراکز تولیدی در کشورهای بزرگی مانند چین آغاز شد. به دلیل نقش مهم این کارخانه‌ها و مراکز تولیدی در تامین کالا و خدمات، زنجیره تولید جهانی مختل گردید. اختلال در زنجیره تولید، همراه با کاهش خرید مردم، سود شرکت‌ها را کاهش داد. کاهش سود شرکت‌ها، سقوط بازارهای سرمایه را به دنبال داشت. محدودیت‌های قرنطینه‌ای، سفرهای داخلی و خارجی مردم را به‌شدت کاهش داد.

کاهش سفرهای داخلی و خارجی مردم علاوه بر کاهش تقاضای نفت، صنعت گردشگری را نیز با آسیب جدی مواجه کرد. بدین ترتیب، قیمت جهانی نفت نیز کاهش یافت. درنهایت، این تحولات منجر به افزایش بیکاری و کاهش رشد اقتصادی کشورها گردید [4]. ازاین‌رو می‌توان گفت، چنین بیماری‌هایی تاثیرات جدی بر اقتصاد دارند، به‌طور ناگهانی ظاهر می‌شوند، غیرقابل‌پیش‌بینی هستند و در صورت پیش‌بینی، غیرقابل پیشگیری و غیرقابل‌اجتناب هستند [5] و همان‌گونه که از طریق وقایع اقتصادی، سیاسی و نظامی به وجود می‌آیند، می‌توانند از طریق شیوع یک بیماری نیز به وجود آیند [6].

درهرحال، پس از گذشت نزدیک به پنج سال از آغاز همه‌گیری ویروس کووید-۱۹، تقریبا همه ما از تاثیرات منفی اقتصادی این همه‌گیری، به‌خصوص بر واحدها و بنگاه‌های اقتصادی آگاه هستیم. در زمان نگارش این مقاله همه‌گیری کنترل شده، اما هنوز هم میزان تاثیر آن بر بخش‌های مختلف اقتصادی و همچنین چگونگی واکنش‌های واحدها و بنگاه‌های اقتصادی به این بحران به‌ویژه در ایران به‌وضوح مشخص نشده است؛ اما آنچه شرایط را پیچیده‌تر می‌کند، فقدان اطلاعات معتبر در مورد تاثیرات منفی اقتصادی این بحران بر واحدها و بنگاه‌های اقتصادی است که می‌تواند برای مدیران و برنامه‌ریزان حوزه مالی مفید باشد؛ بنابراین، بررسی فرصت‌های مطالعاتی ایجادشده در حوزه مالی همه‌گیری ویروس کرونا هم از نظر تلاش در جهت ارایه اطلاعات به مدیران و برنامه‌ریزان این حوزه و هم از نظر شناسایی، کشف و معرفی موضوعات جدید مالی برای پژوهشگران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

ازاین‌رو، با توجه به تعداد اندک پژوهش‌های انجام‌گرفته توسط پژوهشگران ایرانی در حوزه مالی همه‌گیری کووید-۱۹ و شکاف تحقیقاتی به وجود آمده در این زمینه، پژوهش حاضر فرصت‌های مطالعاتی ایجادشده در این حوزه را به‌منظور استفاده پژوهشگران ایرانی موردمطالعه و بررسی قرار داده است؛ بنابراین، مقاله در نوع خود اولین پژوهش در این زمینه می‌باشد که نوآوری مقاله محسوب می‌شود. درهرحال انتظار می‌رود، بررسی فرصت‌های مطالعاتی در حوزه مالی همه‌گیری کووید-۱۹ در ایران بتواند ضمن شناسایی و معرفی موضوعات جدید مطالعاتی، زمینه را برای هدفمند کردن حرکت‌های علمی پژوهشی و همچنین، توسعه ادبیات مالی در ایران فراهم نماید.

علاوه بر این، با توجه به کشف و استفاده از واکسن‌های پیشگیری بیماری کووید-۱۹ توسط متخصصان حوزه پزشکی و کاهش شدید موارد ابتلا و ریشه‌کن شدن احتمالی آن در آینده نزدیک، فرصت‌های مطالعاتی معرفی‌شده در این پژوهش می‌تواند در موارد مشابه احتمالی آتی نیز مورداستفاده پژوهشگران قرار گیرد. درهرحال، سوال اصلی پژوهش را می‌توان این‌گونه مطرح و موردبررسی قرار داد که همه‌گیری کووید-۱۹ چه فرصت‌های مطالعاتی را برای پژوهشگران ایرانی در حوزه مالی به وجود آورده است؟

۲- ادبیات و پیشینه پژوهش

در طول دوره شیوع کووید-۱۹، همه‌گیری به‌صورت گسترده‌ای اکوسیستم مالی را از امور مالی شخصی گرفته تا بازارهای مالی و همچنین، اقتصاد واقعی در سراسر جهان تحت تاثیر قرار داد [7]. به‌عنوان‌مثال، بازار سهام ژاپن در مقایسه با سطح دسامبر سال ۲۰۱۹ خود، بیش از ۲۰% سقوط کرد [8]. شاخص بورس اوراق بهادار فایننشال تایمز ۱۰۰، بیشترین افت یک‌روزه خود را از سال ۱۹۸۷ با بیش از ۱۰% در مارس سال ۲۰۲۰ ثبت کرد [9]. بورس اوراق بهادار هند در یک روز ۱۳% کاهش یافت که بزرگ‌ترین سقوط یک‌روزه از سال ۱۹۹۱ به این‌طرف می‌باشد [10]. گودل [11] معتقد است، کووید-۱۹ تاثیرات کوتاه‌مدتی بر سیستم‌های مالی داشته است، اما احتمالا بسیاری از اجزای اساسی سیستم‌های مالی را نیز تغییر خواهد داد. اقتصادها ممکن است از اقدامات سخت‌گیرانه دولت‌ها بر ضد کووید آسیب دیده باشند [12]، اما در بلندمدت، ممکن است یک تغییر

اساسی در چشم‌انداز ذهنی سرمایه‌گذاران و سیاست‌گذاران نیز رخ دهد. قبل از کووید-۱۹، سرمایه‌گذاران به خطرات شوک‌های اقتصادی فاجعه‌بار و درعین‌حال قابل بقای جهانی توجه چندانی نداشتند؛ اما پس از کووید-۱۹، ممکن است بازارها سیگنال‌های رویدادهای احتمالی فاجعه‌بار اما قابل بقای جهانی را بیشتر موردتوجه قرار دهند [11].

بدین ترتیب، کووید-۱۹ به دلیل گستره جهانی و تاثیرات چندوجهی آن بر بسیاری از جنبه‌های مالی، نه‌تنها فرصت‌های بی‌سابقه‌ای را برای مطالعه آنچه که بر سیستم‌های مالی در طول کووید-۱۹ گذشته، یا اینکه چه تاثیر دایمی بر سیستم‌های مالی و بازیگران آن می‌تواند داشته باشد، فرصت‌هایی را نیز برای بررسی و بازنگری در تئوری‌های مالی، ازجمله نظریه‌های بنیادی آن نیز فراهم کرده است [7].

ازاین‌رو، تاثیرات مالی چشمگیر کووید-۱۹ از همان سال شیوع، توجهات زیادی را از سوی دانشگاهیان این حوزه به خود جلب نمود. درهرحال، بحران همه‌گیری کووید-۱۹ مسیرهای مطالعاتی جدیدی را در زمینه علوم مالی باز کرده است که پیش‌ازاین برخی از آن‌ها یا اصلا موردتوجه نبوده‌اند و یا به‌ندرت موردبررسی قرار گرفته‌اند. علاوه بر این، رویدادهای اخیر شواهد و بینش‌های جدیدی را برای برخی دیگر از تحقیقات مالی ارایه می‌دهند که احتمالا در تکامل آن‌ها تاثیرگذار خواهد بود [13].

درهرحال، بررسی پژوهش‌های انجام‌گرفته در زمینه جستجوی فرصت‌های مطالعاتی در حوزه مالی همه‌گیری ویروس کرونا نشان می‌دهد که پژوهش خاصی که بخواهد فرصت‌های مطالعاتی ایجادشده در این زمینه را به‌صورت یک مقاله ساختاریافته چه در ایران و چه در سایر کشورها موردمطالعه و بررسی قرار دهد، وجود ندارد. البته، مقالات نوبخت [1] و گودل [11] که به‌صورت مقالات پیشنهادی و انتقادی با موضوعات و ساختارهای متفاوت در حوزه پژوهش‌های مالی همه‌گیری ویروس کرونا نوشته شده‌اند را می‌توان به نحوی در این حوزه قرار داد؛ بنابراین، در این بخش از مقاله ابتدا به این مقالات و سپس، با توجه به تعداد بسیار زیاد تحقیقات انجام‌شده در مورد جنبه‌های مختلف مالی این همه‌گیری در کشورهای مختلف و تعداد بسیار اندک آن‌ها در ایران، به مقالات علمی انتشاریافته در این زمینه و در مجلات علمی حوزه مالی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ایران اشاره می‌گردد.

گودل [11] در مقاله‌ای کوتاه، تحقیقات کمی منتشرشده در حوزه موضوعی مالی و بیماری‌های همه‌گیر را بررسی کرده و شباهت‌های جزیی آن‌ها را با دیگر حوزه‌های تحقیقات اقتصاد مالی به‌عنوان حوزه‌های جدید مطالعاتی به پژوهشگران پیشنهاد داده است. وی در این پژوهش، با درنظر گرفتن تاثیرات احتمالی کووید-۱۹ بر بازارها و نهادهای مالی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم، به‌صورت خلاصه با استناد به انواع ادبیات، این تاثیرات را توضیح داده و نشان می‌دهد که این تاثیرات رویدادهای گذشته بوده است که از برخی جهات تقریبا موازی با کووید-۱۹ هستند، بدین ترتیب، این مقاله در کنار توجه به اینکه چگونه کووید-۱۹ ممکن است متفاوت باشد، نقشه راه تحقیقات آتی در این حوزه را نیز به‌نوعی ترسیم کرده است.

نوبخت [1] در مطالعه‌ای انتقادی روند انتشار مقالات حوزه مالی همه‌گیری کووید-۱۹ را در ایران مورد تجزیه‌وتحلیل قرار داد. یافته‌های پژوهش وی نشان می‌دهد که پژوهشگران ایرانی در ۱۱ مجله علمی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در رشته آموزشی مالی با گرایش‌های مختلف در ایران، تنها موفق به انتشار ۷ عنوان مقاله در این حوزه شده‌اند؛ بنابراین، پژوهش‌های این حوزه در ایران به چند موضوع خاص محدود شده و اکثر قریب به اتفاق موضوعات مالی نادیده گرفته شده‌اند. صانعی‌فر و همکاران [14] در پژوهشی شبکه پیچیده تاثیر همه‌گیری ویروس کرونا را بر متغیرهای کلان اقتصادی و سقوط بازارهای سهام در ۷۵ کشور جهان موردبررسی قرار دادند.

نتایج پژوهش ایشان نشان داد که این بحران به‌طور غیرمستقیم با تاثیرگذاری بر متغیرهای کلان اقتصادی موجب سقوط بازارهای سهام در جهان شده است. در این میان، بیشترین تاثیر بر بازارهای سهام کشورهای اروپایی و آسیایی و کمترین تاثیر نیز بر بازارهای سهام کشورهای عربی و آفریقایی بوده است. قاضی عسگری نائینی و همکاران [15] با ارایه مدلی مبتنی بر شبکه‌های عصبی مصنوعی، سیاست‌گذاری در سیستم‌های مالی را در شرایط بحران موردمطالعه و بررسی قرار دادند. ایشان در این پژوهش به این نتیجه رسیدند که اتخاذ سیاست‌های پولی و مالی انبساطی و اعطای بسته‌های حمایتی به‌عنوان راهکارهای اساسی جهت کاهش اثرات بحران مالی ناشی از همه‌گیری ویروس کرونا در ایران مفید خواهد بود. سعیدی‌نژاد و لاله [16] در مطالعه‌ای با کمک سری‌های زمانی مدلی برای پیش‌بینی روند قیمتی ارزهای دیجیتال (بیتکوین و اتریوم) در طی همه‌گیری ویروس کرونا و پس‌ازآن معرفی کردند. نتایج پیش‌بینی مدل معرفی‌شده ایشان نشان می‌دهد که پس از افت‌های کوتاه‌مدت و واکنش آن‌ها به مقاومت‌ها و حمایت‌های مختلف، روند سالانه قیمت این ارزها صعودی خواهد بود. امیدی و همکاران [17] با ارایه مدلی قابلیت بازاریابی مالی چابک را برای

توسعه صنعت گردشگری سلامت در دوره پسا کرونا موردبررسی قرار دادند. یافته‌های این پژوهش منجر به شناسایی ۱۴ مفهوم اصلی شد که در قالب یک مدل پارادایم ارایه گردید.

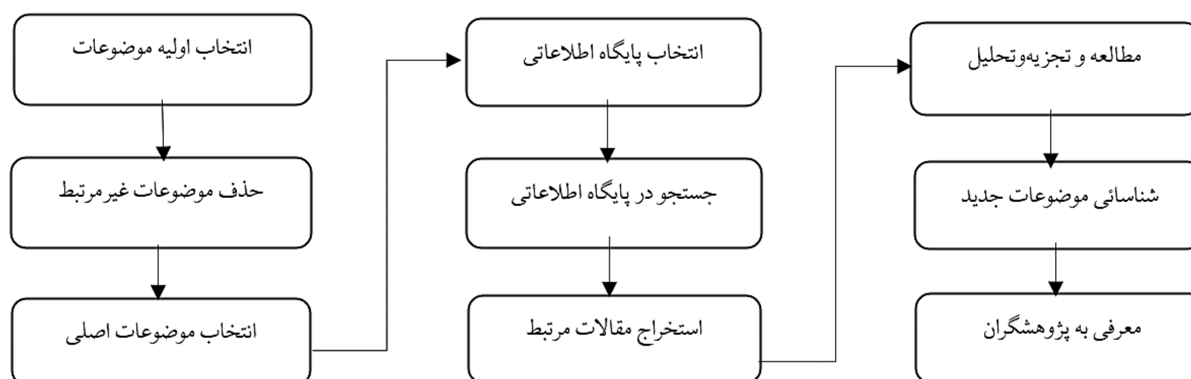
علاوه بر این، مقوله مرکزی قابلیت‌های بازاریابی مالی چابک (قابلیت‌های تخصصی و ساختاری) با داده‌های واقعی نیز بررسی و تایید شد. رضازاده و همکاران [18] در پژوهشی تاثیر همه‌گیری کووید-۱۹ بر رابطه بین بازار رمز ارزها و شوک‌های قیمتی نفت را موردبررسی قرار دادند. نتایج یافته‌های ایشان نشان می‌دهد که شوک‌های عرضه نفت بیشترین ارتباط را با بازده رمز ارزها به‌ویژه در دوره قبل از همه‌گیری کوید-۱۹ را دارا است. علاوه بر این، نتایج کوتاه‌مدت و بلندمدت، ارتباط قیمتی نفت و رمز ارزها را در دوره‌های بحران اقتصادی به‌طور واضح برخلاف پیش‌بینی‌های قبلی بیان نمی‌کند. به‌عبارت‌دیگر، بازده رمز ارزها همان رفتار متاثر از الگوی قیمتی نفت را در طول زمان از خود نشان نمی‌دهد و حتی شاید در جهت عکس نیز عمل کند. صفرزاده و امینی [19] در مطالعه‌ای محتوای اطلاعاتی اعلام خبر شیوع کووید-۱۹ را در بورس اوراق بهادار تهران مورد تحلیل و بررسی قرار دادند. یافته‌های پژوهش ایشان نشان می‌دهد که اعلام خبر انتشار ویروس کووید-۱۹ در جهان و ایران بازدهی غیرعادی در بین شرکت‌های نمونه نداشته است. علاوه بر این، بین بازدهی شرکت‌های بزرگ و کوچک نیز تفاوت معناداری در زمان اعلام خبر همه‌گیری ویروس کرونا مشاهده نگردید.

۳- روش پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی بوده و با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام گرفته است. تحلیل محتوا از روش‌های عمده مشاهده اسنادی است که به‌وسیله آن می‌توان، متون، اسناد، مدارک و درواقع هر نوع سند ثبت و مطلب ضبط‌شده‌ای را موردمطالعه و بررسی قرار داد [20]. تحلیل محتوا در دسته مطالعات علم‌سنجی قرار می‌گیرد. مطالعات علم‌سنجی در راستای فراهم‌سازی اطلاعات موردنیاز مدیران و برنامه‌ریزان اجرایی و پژوهشی، طیف وسیعی از فعالیت‌ها، گرایش‌ها و مطالعات تخصصی همچون؛ ترسیم نقشه علمی، بومی‌سازی علم، کشف حوزه‌های میان‌رشته‌ای، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری را در حوزه علم و فناوری تحت پوشش قرار می‌دهند.

این مطالعات تصویری از جریان تولید، اشاعه و بهره‌گیری از علم را در اختیار مدیران سطوح مختلف اجرایی و پژوهشی قرار می‌دهند تا بر اساس آن به برنامه‌ریزی در حوزه مربوطه بپردازند [21]. به‌عبارت‌دیگر، این‌گونه مطالعات می‌تواند مبنایی برای برنامه‌ریزی‌های راهبردی در امور اجرایی و پژوهشی باشد. بدین ترتیب، این پژوهش با هدف شناسایی و کشف موضوعات جدید در حوزه مالی همه‌گیری ویروس کرونا و طبقه‌بندی آن‌ها در مقوله‌های مشخص با استفاده از روش تحلیل محتوا به‌منظور معرفی به پژوهشگران ایرانی انجام شده است. موضوعات اصلی موردبررسی در این حوزه شامل؛ مالی اسلامی، مدیریت مالی بنگاه‌های اقتصادی، سرمایه‌گذاری، بازارها و نهادهای مالی، مدیریت ریسک و مستغلات می‌باشند که با یک استراتژی گام‌به‌گام به‌صورت زیر انتخاب، تجزیه‌وتحلیل و به‌صورت یک مقاله علمی جهت استفاده پژوهشگران ایرانی در اختیار آنان قرار می‌گیرد.

در مرحله اول، با استفاده از طبقه‌بندی مجله تحقیقات مالی دانشگاه تهران به‌عنوان یکی از معتبرترین مجلات علمی حوزه مالی در ایران، موضوعات موردمطالعه انتخاب شدند. در مرحله بعد، برخی از موضوعات انتخاب‌شده به علت ماهیت غیردرگیر آن‌ها در حوزه بحران و نبود پژوهش خاصی در آن‌ها در این حوزه مانند اقتصادسنجی مالی حذف شدند. بعدازاین مرحله، انتخاب پایگاه اطلاعات علمی برای جستجوی موضوعات بود. از میان پایگاه‌های اطلاعات علمی، پایگاه اطلاعات علمی گوگل اسکالر جامعیت بیشتری نسبت به پایگاه‌های دیگر دارد؛ بنابراین، این پایگاه به‌منظور جستجوی موضوعات انتخاب گردید. بدین ترتیب، موضوعات مورد جستجو در بخش جستجوی این پایگاه همراهِ کلمات مرتبط با همه‌گیری ویروس کرونا مانند کووید-۱۹ و پاندمی درج و مقالات منتشرشده در این حوزه استخراج و موردمطالعه و تجزیه‌وتحلیل قرار گرفت. درنهایت نیز، تجزیه-وتحلیل‌ها به‌صورت یک مقاله علمی جهت استفاده در اختیار پژوهشگران ایرانی قرار می‌گیرد. **شکل ۱** دیاگرام غربالگری و انتخاب موضوعات را نشان می‌دهد.

شکل ۱- دیاگرام غربالگری و انتخاب موضوعات.

Figure 1- Diagram of screening and selection of topics.

۴- یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، در ۱۱ مجله علمی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در رشته آموزشی مالی با گرایش‌های مختلف در ایران، تنها ۱۱ عنوان مقاله در حوزه مالی همه‌گیری کووید-۱۹ در بازه زمانی بین بهمن‌ماه سال ۱۳۹۸ تا فروردین‌ماه سال ۱۴۰۳ منتشر شده است. همچنین، از مجموع ۱۱ مجله علمی مصوب، ۴ مجله مالی ایران (انگلیسی)، تحقیقات مالی، تحقیقات مالی اسلامی و دانش مالی تحلیل اوراق بهادار مقاله‌ای در این زمینه منتشر نکرده‌اند. این در حالی است که اکثر قریب به اتفاق مجلات علمی حوزه مالی در جهان، طیف وسیعی از مقالات را با رویکردهای مختلف (نظری، روش‌شناختی و یا تجربی شامل انواع مقالات بلند، کوتاه، یادداشت و یا نامه به سردبیر) در این زمینه منتشر کرده‌اند. برای مثال، یافته‌های پژوهش بوبکر و همکاران [7] نشان می‌دهد که در بازه زمانی موردمطالعه، مجله پژوهشنامه مالی با کیفیت *Q1* در پایگاه وب‌آوساینس[1] به‌تنهایی ۸۶ عنوان مقاله در این حوزه منتشر نموده است؛ اما متاسفانه، محدود بودن تعداد مجلات مالی در ایران از یک‌سو و سختگیری‌های بیش‌ازحد در پذیرش و انتشار این مقالات از سوی دیگر، مانع از انتشار مقالات این حوزه در ایران شده و درنهایت به عدم توسعه ادبیات مالی در این زمینه و در ایران منجر گردیده است. **جدول ۱** توزیع فراوانی مقالات مالی منتشرشده در حوزه همه‌گیری ویروس کرونا را در مجلات مالی مصوب وزات علوم، تحقیقات و فناوری در ایران نشان می‌دهد.

جدول ۱- توزیع فراوانی مقالات منتشرشده حوزه مالی همه‌گیری ویروس کرونا در ایران.

Table 1- Distribution of the frequency of articles published in the financial field of the corona virus epidemic in Iran.

ردیف	نام نشریه	سال انتشار					مجموع
		1398	1399	1400	1401	1402	
1	چشم‌انداز مدیریت مالی	0	0	0	3	1	4
2	مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار	0	1	0	1	0	2
3	بورس اوراق بهادار	0	0	0	0	1	1
4	پیشرفت‌ها در ریاضیات مالی و کاربردی (انگلیسی)	0	0	0	1	0	1
5	راهبرد مدیریت مالی	0	0	0	0	1	1
6	دانش سرمایه‌گذاری	0	0	0	0	1	1
7	مدیریت دارایی و تامین مالی	0	0	0	1	0	1
8	تحقیقات مالی	0	0	0	0	0	0
9	تحقیقات مالی اسلامی	0	0	0	0	0	0
10	دانش مالی تحلیل اوراق بهادار	0	0	0	0	0	0
11	مالی ایران (انگلیسی)	0	0	0	0	0	0
مجموع		0	1	0	6	4	11

[1] Web of science

درهرحال هنوز هم موضوعات زیادی جهت مطالعه و بررسی پژوهشگران، به‌خصوص پژوهشگران ایرانی در این حوزه وجود دارد که موردبررسی قرار نگرفته‌اند. ازاین‌رو، این مقاله با بررسی فرصت‌های مطالعاتی در ۶ حوزه اصلی مالی به شرح زیر، موضوعات جدید مطالعاتی را در این زمینه شناسایی و به پژوهشگران معرفی کرده است.

۴-۱- مالی اسلامی

بحران ویروس کرونا که از چین آغاز شد و بعدا توسط سازمان بهداشت جهانی به‌عنوان یک بیماری همه‌گیر جهانی اعلام گردید، به یکی از بدترین بحران‌های اقتصادی در سال‌های اخیر تبدیل شده است [22]. شدت بحران به دلیل شوک‌های وارده به عرضه و تقاضا و همچنین محدودیت در استفاده ابزارها و منابع مالی بسیار بیشتر از بحران‌هایی مانند، بحران مالی سال ۲۰۰۸ بوده است [23]؛ بنابراین، در این بحران احساس نیاز به ابزارها و منابع مالی جدید که هم بتوانند از شدت بحران بکاهند و هم به بهبود شرایط کمک نمایند، بیش‌ازپیش احساس گردید. با این پیش‌زمینه، شناسایی و معرفی ابزارها و منابع مالی اسلامی که در سال‌های اخیر نیز به‌خوبی توسط کشورهای اسلامی توسعه یافته‌اند، می‌تواند مسیر مطالعاتی خوبی برای پژوهشگران در این حوزه باشد.

ابزارها و منابع مالی اسلامی مانند، تامین مالی خرد اسلامی، زکات، صدقه، وقف و قرض‌الحسنه برخی از ابزارها و منابع مالی اسلامی هستند که می‌توانند به‌طور موثر در مبارزه با ناملایمات اقتصادی مورداستفاده قرار گیرند [24]، [25]. درهرحال، اصول مالی اسلامی به اشتراک‌گذاری ریسک را ترویج می‌کند. معاملات بر اساس ربا را که به ضرر فقرا و نیازمندان است، منع می‌کند. کم‌فروشی، فریب و ریسک (غَرّر) را محدود می‌کند. ازاین‌رو، منجر به نظم و ثبات بیشتر در سیستم‌های مالی می‌شود [26].

بنابراین، همه‌گیری کووید-۱۹ فرصتی به مالی اسلامی برای اثبات کارایی و اثربخشی خود داده است. بااین‌حال، چند چالش را نیز آشکار کرده است که باید در تحقیقات آتی موردتوجه پژوهشگران قرار گیرد. ایجاد زیرساخت نقدینگی قوی برای مؤسسات مالی اسلامی، همسو کردن تلاش‌های اصلاحی با اصلاحات نظارتی مالی جهانی و پذیرش فناوری‌های جدید مالی (فین‌تک) و استفاده بهینه از آن، چالش‌های برجسته‌ای هستند که باید موردتوجه پژوهشگران قرار گیرند [24]. درهرحال، گزارش‌ها نشان می‌دهد، صنعت مالی اسلامی در سال ۲۰۱۹ به میزان ۱۱/۴% رشد کرده است، اما انتظار می‌رود این رشد در سال‌های آتی کاهش یابد [27]. بااین‌حال، این پتانسیل وجود دارد که مالی اسلامی به‌عنوان یک راه حل جدید برای کاهش مشکلات مالی ناشی از همه‌گیری کووید-۱۹ مورداستفاده قرار گیرد. بدین ترتیب، این مطالعه افقی را برای محققان آتی باز می‌کند تا تاثیرات استفاده از منابع و ابزارهای مالی اسلامی را در این همه‌گیری موردمطالعه و موردبررسی قرار دهند.

۴-۲- مدیریت مالی بنگاه‌های اقتصادی

همه‌گیری ویروس کووید-۱۹ از زمان شروع تا به امروز چالش‌های بی‌سابقه‌ای را برای شرکت‌ها و تصمیمات آن‌ها به وجود آورده است. در مالی شرکتی، معمولا شرکت‌ها و تصمیمات آن‌ها به‌صورت مجزا موردمطالعه و بررسی قرار می‌گیرند [2]. وقتی یک رویداد نامطلوب بر تعداد زیادی از شرکت‌ها تاثیر می‌گذارد، پیامدهای کلان اقتصادی مهمی به وجود می‌آیند که از اثرات خارجی یا سرریزهای شرکت‌ها سرچشمه می‌گیرند [28]. از جنبه نظری، پژوهش‌ها در این زمینه باید این عوامل خارجی را هنگام توصیه سیاست‌های بهینه و همچنین درنظر گرفتن مدل‌های پویا که می‌توانند به‌صورت کمی روی داده‌ها اعمال شوند، درنظر بگیرند. از جنبه تجربی، مسیرهای مفید برای پژوهش می‌تواند شامل تاثیر مداخلات دولت بر تامین مالی شرکت‌ها و همچنین تاثیر وام‌دهی بر شرکت‌های خرد، کوچک و متوسط باشد [2].

علاوه بر این، زمانی که بحران فروکش می‌کند و اقتصادها آرام‌آرام به سمت بهبود حرکت می‌کنند، در بسیاری از موارد شرکت‌ها به‌طور قابل‌توجهی تحت‌فشار قرار می‌گیرند و همچنان تحت‌فشار مالی باقی می‌مانند [2]. در این‌گونه مواقع کسری حقوق صاحبان سهام، افزایش بدهی‌های بلندمدت و همچنین مساله تامین مالی برای شرکت‌ها بسیار مهم خواهد بود. بدین ترتیب، درک این‌که مازاد بدهی مانعی برای سرمایه‌گذاری است و تدبیر سیاست‌هایی مانند تزریق سهام به شرکت‌ها ممکن است این اصطکاک را کاهش دهد، مهم خواهد بود. مسایل باز دیگر شامل میزان امتیازات پایداری شرکت‌هاست که پس از بازگشت به شرایط عادی می‌تواند بازده سهام شرکت‌ها را تحت تاثیر قرار دهد [2]. درهرحال، این موضوعات می‌تواند سکوی برای تحقیقات آتی در مورد تاثیرات کووید-۱۹ بر مالی شرکتی و درس‌هایی که می‌توانیم از آن‌ها بگیریم، باشد.

۳-۴- سرمایه‌گذاری

همه‌گیری ویروس کووید-۱۹ سرمایه‌گذاران را مجبور کرده است تا در اولویت‌های سرمایه‌گذاری خود تجدیدنظر کنند. چنین بحران‌های گسترده‌ای معمولاً موجب ریسک‌گریزی و فرار سرمایه‌گذاران به سمت دارایی‌های امن‌تر می‌شود [29]. گزارش‌های اخیر نشان می‌دهد که در طول بحران کووید-۱۹ سرمایه‌گذاران به‌طور فزاینده‌ای به سمت سرمایه‌گذاری‌های پایدار حرکت کرده‌اند [30]؛ بنابراین می‌توان گفت، در طول بحران کووید ۱۹ سرمایه‌گذاران در تلاش برای جلوگیری از ریسک، توجه بیشتری به اصول پایداری شرکت‌ها داشته‌اند [33–31]. بدین ترتیب، شیوه‌های حاکمیت شرکتی، زیرساخت‌های مالی دیجیتال، عوامل محیطی و اجتماعی موثر بر شرکت‌ها می‌توانند از موارد موردتوجه پژوهشگران در طول دوره همه‌گیری کووید-۱۹ باشند. همچنین، مطالعه اینکه چگونه استراتژی‌های سرمایه‌گذاری مختلف، به‌ویژه استراتژی‌های ایمن‌تر، در زمان‌های عدم اطمینان شدید، مانند بحران همه‌گیری کووید-۱۹، تحت تاثیر یکدیگر قرار می‌گیرند، نیز مهم خواهد بود.

علاوه بر این، اگرچه سرمایه‌گذاری‌های پایدار در حال افزایش است، اما هنوز هم تشخیص شرکت‌هایی که از پارامترهای تعیین‌شده پایداری شرکتی پیروی می‌کنند، دشوار است؛ بنابراین، مطالعه و بررسی پارامترهای مختلف پایداری شرکتی در چنین مواقعی نیز مفید خواهد بود. از سوی دیگر، ارزیابی سرمایه‌گذاری‌های پایدار با درنظر گرفتن طبقات مختلف دارایی مانند، درآمد ثابت و یا صندوق‌های مشترک؛ بخش‌های پرتاثیر مرتبط با مسایل پایداری، مانند، فقر، نابرابری و تغییرات آب و هوایی، استراتژی‌های سرمایه‌گذاری پایدار متنوع و فعال‌تر و همچنین تجزیه‌وتحلیل عملکرد، پیوند میان شاخص‌های پایداری و همتایان متعارف آن‌ها با به‌کارگیری سایر عوامل مالی یا ابزارها و روش‌های اقتصادسنجی مرتبط، از موضوعات جدید مطالعاتی در این زمینه می‌تواند باشد.

۴-۴- بازارها و نهادهای مالی

در اوایل همه‌گیری کووید-۱۹ اثرات این بحران بر بازارها و نهادهای مالی و عدم اطمینان ناشی از آن‌ها، موجب اختلال در بسیاری از این بازارها گردید. حتی بازار خزانه‌داری ایالات‌متحده در مارس ۲۰۲۰ نشانه‌هایی از استرس را نشان داد. علاوه بر این، بازارهای اوراق قرضه شرکتی و صندوق‌های بازار پول نیز استرس شدیدی را تجربه کردند [13]. در این زمینه، مطالعات گسترده‌ای در ادبیات پژوهشی به وجود آمد که تاثیرات همه‌گیری کووید-۱۹ را بر بازارها و نهادهای مالی موردبررسی قرار دادند. این مطالعات نشان می‌دهند که چگونه بازارهای مالی و نوسانات آن‌ها تحت تاثیر همه‌گیری کووید-۱۹ قرار گرفته‌اند.

درهرحال، مطالعه انگیزه‌ها و مشوق‌های واسطه‌های مختلف، ازجمله خریداران و فروشندگان، صندوق‌های بازار پول و صندوق‌های سرمایه‌گذاری آزاد در این زمینه بسیار مهم خواهد بود. برای مثال، بررسی اینکه چگونه هر یک از این عوامل به شکنندگی مالی و ریسک سیستماتیک کمک می‌کنند، می‌تواند زمینه مطالعاتی خوبی در این حوزه باشد.

علاوه بر این، بسیاری از کشورها در طی همه‌گیری ویروس کرونا قوانین و مقررات مختلف و متنوعی را در ارتباط با بازارها و نهادهای مالی خود وضع کرده‌اند. برای مثال، برخی از این مقررات بانک‌ها را تقویت کرده است. درواقع بانک‌ها در بحران ویروس کرونا انعطاف‌پذیرتر بوده‌اند. بااین‌حال، این مقررات، بازار اوراق قرضه شرکتی و خزانه‌داری را با تغییر فعالیت به سمت صندوق‌های باز و همچنین با محدود کردن توانایی معامله‌گران برای واسطه‌گری، شکننده‌تر کرده است؛ بنابراین، بحران ویروس کرونا شواهدی را فراهم کرده است که نیازمند ارزیابی مجدد مقررات قبلی و رویکردهایی است که سیستم‌های مالی را به‌عنوان یک کل درنظر می‌گیرند. مورد دیگر مربوط به صندوق‌های بازار پول است که ممکن است مقررات قبلی برای آن‌ها نتیجه معکوس داشته باشد و شکنندگی ناخواسته‌ای را ایجاد کند. درک چنین پیامدهای ناخواسته و متعادل کردن آن‌ها در برابر برنامه‌های اولیه، وظیفه مهم تحقیقات آتی است [13].

۵-۴- مدیریت ریسک

همه‌گیری ویروس کرونا علاوه بر تاثیرات منفی که بر بسیاری از شرکت‌ها داشته است، منجر به تعطیلی برخی دیگر از شرکت‌ها گردیده است. کمبود نقدینگی از یک‌سو و عدم توانایی در بازپرداخت بدهی‌ها از سوی دیگر از دلایل عمده ضرر و زیان اغلب شرکت‌ها در این بحران بوده است؛ بنابراین، در چنین بحران‌هایی ثبات مالی و مدیریت ریسک از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مدیریت بدهی، نگهداری مازاد دارایی‌های نقدی و یا استفاده

از مشتقات برای پوشش ریسک از ابزارهایی است که شرکت‌ها می‌توانند در چنین بحران‌هایی از آن‌ها استفاده کنند [34]. بدین ترتیب در این حوزه، مطالعه نحوه استفاده و تاثیرگذاری ابزارهای مدیریت ریسک زمینه‌های جدید مطالعاتی خواهد بود. علاوه بر این، سوالی که ارزش بررسی بیشتر را دارد این است که آیا شرکت‌هایی که آگاهی قبلی از ریسک و یا استفاده از ابزار(های) مدیریت ریسک را داشته‌اند، در ثبات مالی در طول بحران بهتر از سایرین بوده‌اند یا خیر. ازاین‌رو، در چنین مواقعی امنیت مالی شرکت‌ها (شامل امنیت مالی و ثبات مالی) در چارچوب یک بازار رقابتی ناشی از یک ریسک غیرسنتی مانند همه‌گیری کووید-۱۹ حوزه جدیدی از تحقیقات است که می‌تواند برای مطالعات امنیت تجارت و ریسک غیرسنتی مفید باشد.

درهرحال، تجزیه‌وتحلیل اثربخشی آگاهی قبلی از ریسک و همچنین مدیریت ریسک در حصول اطمینان از ثبات مالی شرکت‌ها در هنگام وقوع شوک‌های ناگهانی، ادبیات موجود مدیریت ریسک در شرکت‌ها را تقویت خواهد کرد. این موضوع مسیری را برای مطالعات آتی در مورد اهمیت آگاهی قبلی از ریسک و مدیریت ریسک در رشد پایدار شرکت‌ها، به‌ویژه در شرایط نامطلوب اقتصادی باز می‌کند. بااین‌حال، درحالی‌که تمرکز بر تاثیرات کوتاه‌مدت آگاهی از ریسک بر ثبات مالی مهم است، به همان اندازه نیز مهم است که بدانیم آیا این رابطه در بلندمدت پایدار خواهد بود یا خیر. علاوه بر این، ازآنجایی‌که برخی عوامل مخدوش‌کننده (به‌عنوان‌مثال، هرگونه تغییر در محیط اقتصاد کلان یا عملیات داخلی شرکت‌ها) می‌توانند نتایج مطالعات را هنگام در نظر گرفتن تاثیر بلندمدت آگاهی از ریسک تحت تاثیر قرار دهند، ازاین‌رو، تحقیقات آتی در این زمینه نیز بااهمیت خواهد بود.

۶-۴- مستغلات

اوایل بحران کووید-۱۹ فعالیت شرکت‌های ساختمانی با توجه به قرنطینه‌ها و تعطیلات گسترده در بسیاری از کشورها با کاهش جدی مواجه گردید؛ بنابراین زمانی که مجددا اجازه فعالیت در صنایع ساختمان داده شد، شرکت‌ها با مشکلات متعددی مواجه شدند. ظاهرا قرنطینه‌ها و ممنوعیت‌های سفر باعث کمبود نیروی کار، شکست زنجیره‌های تامین و درنتیجه کمبود مصالح ساختمانی و تقویت رویه‌های بهداشتی و امنیتی شده بود که هزینه‌ها را افزایش می‌داد [35].

علاوه بر این، اثرات این بیماری همه‌گیر استراتژی‌های سرمایه‌گذاری در ساخت‌وساز را نیز در بسیاری از کشورها تحت تاثیر قرار داد. برای مثال، کار از راه دور (به معنای کار از خانه) باعث تقاضای بیشتری برای آپارتمان‌ها و خانه‌های بزرگ‌تر شد که ترکیب کار و زندگی شخصی را در یک مرکز بهتر تطبیق می‌دادند. همچنین، تاثیر همه‌گیری بر بخش خرده‌فروشی، افزایش تقاضا برای انبارها بود. درعین‌حال، بخش خدمات اداری نیز با تغییرات اساسی در تقاضا برای فضای عملیاتی مواجه گردید [36].

درهرحال، همه‌گیری کووید-۱۹ تاثیرات زیادی بر بخش مستغلات داشته است که برداشت‌ها و نگرش‌های متفاوتی را نسبت به مسکن و املاک تجاری از نظر مالی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی ایجاد کرده است که نیاز به تحقیقات جدید در این زمینه را ضروری می‌نماید. زمینه‌های جدید نیازمند مطالعه در این بخش را می‌توان به‌صورت خلاصه در زمینه‌های زیر جستجو کرد: ۱- توجه به معیارهای حاکمیت محیطی، اجتماعی و شرکتی برای ایجاد بازده مالی بلندمدت و رقابت در سرمایه‌گذاری و ۲- توجه به ساخت مسکن ارزان‌قیمت، افزایش دارایی‌های جایگزین، سرمایه‌گذاری درون منطقه‌ای، نیروی کار، افزایش هزینه‌های مواد و همچنین افزایش هزینه‌های زیرساختی.

۵- نتیجه‌گیری

همه‌گیری کووید-۱۹ در سطح جهان مشکلات و چالش‌های بی‌سابقه‌ای را برای جوامع بشری ایجاد کرده است. اگرچه اقدامات مختلفی از سوی دولت‌ها و سازمان‌ها و نهادهای ملی و بین‌المللی برای کاهش اثرات مخرب این بیماری بر بخش‌های مختلف اتخاذ گردیده، ولی همچنان پیامدهای این همه‌گیری تاثیرات بسیار مخربی هم بر بخش‌های عمومی و هم بخش‌های خصوصی در همه کشورها داشته است. علی‌الخصوص بنگاه‌ها و واحدهای اقتصادی در این بحران شدیدترین آسیب را متحمل شده‌اند.

درهرحال، همه‌گیری ویروس کووید-۱۹ یک اتفاق ناخوشایند است، اما به ما یادآوری می‌کند که همه‌گیری‌ها مانند هر خطر غیرعادی دیگری که در گذشته اتفاق افتاده، در آینده نیز رخ خواهد داد و ما نمی‌توانیم از چنین بلایایی جلوگیری یا آن‌ها را متوقف کنیم، اما می‌توانیم برای کاهش پیامدهای آن همکاری کنیم [37]؛ بنابراین، در چنین بحران‌های غیرمنتظره‌ای شناسایی و معرفی موضوعات جدید مطالعاتی هم از نظر تلاش در جهت ارایه اطلاعات به مدیران و برنامه‌ریزان و هم از نظر شناسایی و معرفی موضوعات جدید پژوهشی برای پژوهشگران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. درهرحال، این مطالعه تلاش نموده است تا با شناسایی و معرفی موضوعات جدید مطالعاتی، به محققان ایرانی در انتخاب موضوعات پژوهشی در این زمینه یاری رساند.

علاوه بر این، پیشنهادهای پژوهشی ارایه‌شده در این مطالعه حتی پس از پایان همه‌گیری ویروس کرونا نیز می‌تواند برای محققان مفید باشد، زیرا می‌تواند برای مطالعات در مورد موقعیت‌های مشابه که احتمالاً در آینده رخ می‌دهند و همچنین برای برنامه‌ریزی‌های آتی مدیران در خصوص بحران‌های مشابه مورداستفاده قرار گیرند. بدین ترتیب، این مطالعه با شناسایی و معرفی موضوعات جدید مطالعاتی دستور کاری برای پیشبرد مطالعات و الهام بخشیدن به تحقیقات آتی در این زمینه می‌باشد. علاوه بر این، مقاله شکاف‌های عمده تحقیقاتی و همچنین جهت‌گیری تحقیقات آتی در موضوعات مالی مرتبط با همه‌گیری ویروس کرونا را نیز به‌نوعی برای پژوهشگران ایرانی ترسیم نموده است که کار علمی را تقویت می‌کند و می‌تواند ادبیات مرتبط با همه‌گیری کووید-۱۹ و امور مالی را در ایران توسعه دهد.

منابع

[1] Nobakht, Y. (2023). Critical analysis of the publication process of articles in the finance in the COVID-19 pandemic in Iran: a bibliometric analysis. *Caspian journal of scientometrics*, *10*(1), 25-33. (**In Persian**). http://cjs.mubabol.ac.ir/article-1-301-en.html

[2] Ellul, A., Erel, I., & Rajan, U. (2020). The COVID-19 pandemic crisis and corporate finance. *Review of corporate finance studies*, *9*(3), 421-429. DOI:10.1093/rcfs/cfaa016

[3] Arner, D. W., Barberis, J. N., Walker, J., Buckley, R. P., Dahdal, A. M., & Zetzsche, D. A. (2020). Digital finance & the COVID-19 crisis. *University of hong kong faculty of law research paper*, (2020/017). https://papers.ssrn.com/sol3/Papers.cfm?abstract_id=3558889

[4] Permeh, Z. (2019). Evaluation the impacts of covid19 outbreaking on Iran's manufacturing sector: application of social accounting matrix. *Journal of industrial economics researches*, *3*(8), 79-93. (**In Persian**). DOI:10.30473/indeco.2020.6995

[5] Şen, H., & Kaya, A. (2018). The relationship between public sector size, external shocks and economic growth: an econometric study on selected OECD countries. *Bankers*, *29*(105), 27–46.

[6] Koç, İ., & Yardımcıoğlu, F. (2020). A comparative analysis of fiscal measures and incentives implemented during the COVID-19 pandemic: a comparison of Turkey and selected European Union countries. *Journal of politics, economics and management research*, *8*(2), 123-152. https://dergipark.org.tr/en/pub/seyad/issue/58353/834700

[7] Boubaker, S., Goodell, J. W., Kumar, S., & Sureka, R. (2023). COVID-19 and finance scholarship: a systematic and bibliometric analysis. *International review of financial analysis*, *85*, 102458. DOI:10.1016/j.irfa.2022.102458

[8] Vishnoi, A., & Mookerjee, I. (2020). Perfect storm plunges Asia stocks into bear markets one by one. *Bloomberg*. https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-09/perfect-storm-is-plunging-asia-stocks-to-bear-markets-one-by-one#xj4y7vzkg

[9] Zhang, D., Hu, M., & Ji, Q. (2020). Financial markets under the global pandemic of COVID-19. *Finance research letters*, *36*, 101528. DOI:10.1016/j.frl.2020.101528

[10] Mandal, S. (2020). *Impact of COVID-19 on Indian stock market*. Adamas University. https://adamasuniversity.ac.in/impact-of-covid-19-on-indian-stock-market/

[11] Goodell, J. W. (2020). COVID-19 and finance: agendas for future research. *Finance research letters*, *35*, 101512. DOI:10.1016/j.frl.2020.101512

[12] Ashraf, B. N., & Goodell, J. W. (2022). COVID-19 social distancing measures and economic growth: distinguishing short- and long-term effects. *Finance research letters*, *47*, 102639. DOI:10.1016/j.frl.2021.102639

[13] Goldstein, I., Koijen, R. S. J., & Mueller, H. M. (2021). COVID-19 and its impact on financial markets and the real economy. *The review of financial studies*, *34*(11), 5135–5148. https://doi.org/10.1093/rfs/hhab085

[14] Saneifar, M., Saeedi, P., Abaasi, E., & Didehkhani, H. (2020). The complex network of the impact of the coronavirus (Qovid-19) on macroeconomic variables and the stock markets crash. *Financial engineering and portfolio management*, *11*(45), 268-296. (**In Persian**). https://sanad.iau.ir/journal/fej/Article/679091?jid=679091&lang=en

[15] Ghazi Asgari Naeini, S., Neshat, N., & Jafari Nodoushan, A. (2022). Sustainable policy-making of financial systems in crisis situations with modelling based on artificial neural networks. *Journal of financial managment perspective*, *12*(38), 103-129. (**In Persian**). DOI:10.52547/jfmp.12.38.103

[16] Saeedi Nezhad, S. R., & Laleh, S. (2022). Estimation of a model for predicting the trend of digital currencies (Bitcoin, Ethereum) in the corona and post-corona periods with the help of time series. *Financial engineering and portfolio management*, *13*(50), 195-209. (**In Persian**). https://sanad.iau.ir/journal/fej/Article/692408?jid=692408&lang=en

[17] Omidia, A., Pooyaa, A., Bastama, H., & Hosseinzadeha, A. (2022). Applying the entropy method to design an agile financial mar-keting capability model for developing the health tourism indus-try after covid-19. *Advances in mathematical finance and applications*, *7*(4), 867–884. https://amfa.arak.iau.ir/article_687169_ea76ad7466ea36688ac8237aaf3c5c79.pdf

[18] Reza Zadeh, A., Jahangiri, S., Fahid Azer, Y., & Nikpey Pesyan, V. (2022). Investigating the impact of covid-19 on the relationship between cryptocurrencies and oil price shocks using the non-linear autoregressive distributed lag (NARDL) approach. *Journal of asset management and financing*, *10*(2), 121-148. (**In Persian**). DOI:10.22108/amf.2022.134421.1750

[19] Safarzadeh, M. H., & Amini, A. (2022). The information content of covid 19 outbreak announcement in Tehran Stock Exchange. *Journal of financial managment perspective*, *12*(40), 119-143. (**In Persian**). DOI:10.52547/jfmp.12.40.119

[20] Sedigh Sarvestani, R. (1996). Application of content analysis in social sciences. *Journal of social sciences letter*, *8*(8), 91-113. (**In Persian**). https://www.sid.ir/paper/436430/fa

[21] Mansourian, Y. (2010). Fifty research axes in scientometric studies. *The monthly book of the month of generalities*, *13*(10), 64-71. (**In Persian**). https://www.magiran.com/paper/784605/

[22] Rabbani, M. R., Ali, M. A. M., Rahiman, H. U., Atif, M., Zulfikar, Z., & Naseem, Y. (2021). The response of islamic financial service to the covid-19 pandemic: the open social innovation of the financial system. *Journal of open innovation: technology, market, and complexity*, *7*(1), 85. DOI:10.3390/JOITMC7010085

[23] García-Sánchez, I. M., & García-Sánchez, A. (2020). Corporate social responsibility during COVID-19 pandemic. *Journal of open innovation: technology, market, and complexity*, *6*(4), 126. DOI:10.3390/joitmc6040126

[24] Hassan, M. K.Muneeza, A., & Sarea, A. (2021). *COVID-19 and Islamic Social Finance*. DOI:10.4324/9781003121718

[25] Kabir Hassan, M., Choudhury, K., & Waheeduzzaman, M. (1995). On black market exchange rate and demand for money in developing countries: the case of Nigeria. *Atlantic economic journal*, *23*(1), 35–44. DOI:10.1007/BF02298988

[26] Aliyu, S., Hassan, M. K., Mohd Yusof, R., & Naiimi, N. (2017). Islamic banking sustainability: a review of literature and directions for future research. *Emerging markets finance and trade*, *53*(2), 440–470. DOI:10.1080/1540496X.2016.1262761

[27] Global., S. (2020). *Islamic finance 2020-2021: COVID-19 offers an opportunity for transformative developments*. https://www.spglobal.com/ratings/en/research/articles/200615-islamic-finance-2020-2021-covid-19-offers-an-opportunity-for-transformative-developments-11533355

[28] Brunnermeier, M., & Krishnamurthy, A. (2020). The macroeconomics of corporate debt. *Review of corporate finance studies*, *9*(3), 656–665. DOI:10.1093/rcfs/cfaa015

[29] Coudert, V., & Gex, M. (2008). Does risk aversion drive financial crises? Testing the predictive power of empirical indicators. *Journal of empirical finance*, *15*(2), 167–184. DOI:10.1016/j.jempfin.2007.06.001

[30] Sharma, G. D., Tiwari, A. K., Talan, G., & Jain, M. (2021). Revisiting the sustainable versus conventional investment dilemma in COVID-19 times. *Energy policy*, *156*, 112467. DOI:10.1016/j.enpol.2021.112467

[31] Lins, K. V., Servaes, H., & Tamayo, A. (2017). Social capital, trust, and firm performance: the value of corporate social responsibility during the financial crisis. *Journal of finance*, *72*(4), 1785–1824. DOI:10.1111/jofi.12505

[32] Nofsinger, J., & Varma, A. (2014). Socially responsible funds and market crises. *Journal of banking and finance*, *48*, 180–193. DOI:10.1016/j.jbankfin.2013.12.016

[33] Hirshleifer, D. (2008). Psychological bias as a driver of financial regulation. *European financial management*, *14*(5), 856–874. DOI:10.1111/j.1468-036X.2007.00437.x

[34] Nguyen, L. T. M., & Hoang Dinh, P. (2021). Ex-ante risk management and financial stability during the COVID-19 pandemic: a study of Vietnamese firms. *China finance review international*, *11*(3), 349–371. DOI:10.1108/CFRI-12-2020-0177

[35] European Construction Industry Federation. (2022). *Statistical report*. https://www.fiec.eu/library/publications/statistical-report

[36] Kaklauskas, A., Zavadskas, E. K., Lepkova, N., Raslanas, S., Dauksys, K., Vetloviene, I., & Ubarte, I. (2021). Sustainable construction investment, real estate development, and covid-19: a review of literature in the field. *Sustainability*, *13*(13), 7420. DOI:10.3390/su13137420

[37] Alshater, M. M., Atayah, O. F., & Khan, A. (2022). What do we know about business and economics research during COVID-19: a bibliometric review. *Economic research-ekonomska istrazivanja* , *35*(1), 1884–1912. DOI:10.1080/1331677X.2021.1927786